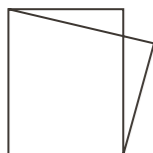

Ny ph.d.-afhandling: Karrierelæring, vejledning og profession: Et studie af udviklingen af uddannelses-, erhvervs- og karrierevejledningen i udskolingen med udgangspunkt i forsknings- og udviklingsprojektet "Udsyn i udskolingen"

Ph.d.-forsvar: september 2023

Bo Klindt Poulsen, lektor,
ph.d., Forskningscenter for
pædagogik og dannelse
& Forskningscenter for
uddannelseskvalitet,
professionspolicy og
praksis, VIA University
College

Vilkårene for uddannelsesvejledningen i skolen har ændret sig ganske meget i de seneste ti år. Det var en central ambition bag vejledningsloven i 2003, at "vejledningen skal professionaliseres med flere vejledere med vejledning som hovedbeskæftigelse" (Vejledningsloven 2003). Det førte til en centralisering af vejledningsopgaven i kommunale vejledningscentre, Ungdommens uddannelsesvejledning. Med reformen af erhvervsuddannelser i 2014 skiftede det politiske perspektiv på vejledningsopgaven i grundskolen. Vejledningsopgaven blev i højere grad en opgave, der skulle løses både af vejledere og lærere. Og da samtidige nedskæringer i UU-centrenes bevillinger betød færre UU-vejledere, betød det lanceringen af et større ansvar for vejledningsindsatserne for lærere i grundskolen. Lærere som typisk ikke har den faglige professionalisering i form af

en vejlederuddannelse, som ambitionen ellers var for vejledningsreformen i 2003. Denne udvikling videreførtes i lov om kommunal ungeindsats i 2019, hvor UU-centrene som organiseringsform blev afløst af en kommunal ungeindsats for unge under 25 år.

Det blev samtidig forventet, at vejledning i grundskolen skulle tilrettelægges som læringsforløb i samspil med lærere og elever. Denne læring blev forstået som karrierelæring.

Rammer, vilkår og praksis for vejledningen i udskolingen har således ændret sig i de seneste ti år; forventningerne til lærernes og vejledernes opgave har ændret sig, og begrebet karrierelæring har været omdrejningspunkt for meget af denne udvikling.

Karrierelæring, vejledning og profession: Et studie af udviklingen af uddannelses-, erhvervs- og karrierevejledningen i udskolingen med udgangspunkt i forsknings- og udviklingsprojektet "Udsyn i udskolingen"

Afhandlingens udgangspunkter

Det er denne udvikling, jeg har undersøgt i min afhandling, og det fik mig til at stille følgende forsknings spørgsmål for mit ph.d.-projekt:

Hvordan udvikles vejledningen i udskolingen i disse år, hvordan kan fremkomsten af karrierelæring forstås, og hvilken betydning har det for professionsudvikling?

Gennem min afhandling har jeg søgt at besvare dette overordnede forsknings spørgsmål gennem to empiriske spørgsmål:

- *Hvilken betydning får karrierelærings-tilgangen for vejledningen?*
- *Hvilke professionelle er det, der skal udvikles, og hvad er det for en forståelse af professionsudvikling?*

Afhandlingen baserer sig på et ph.d.-forløb finansieret af midler fra Fremfærd – et samarbejde mellem parterne på det kommunale arbejdsmarked, Børne- og Undervisningsministeriet, Aarhus Universitet og VIA University College.

Udgangspunktet for ph.d.-forløbet var forsknings- og udviklingsprojektet "Udsyn i udskolingen", som løb fra 2015-2016. Projektet blev udført af Aarhus Universitet og VIA University College og finansieret af midler fra Fremfærd på initiativ af Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening.

Afhandlingen er ikke udelukkende en afrapportering af et konkret, afgrænset forsknings- og udviklingsprojekt, men også en ambition om, med udgangspunkt i det konkrete projekt, at sige noget bredere om, hvordan vejledningen

i skolen kan udvikles og bliver udviklet i disse år.

Min afhandling skriver sig erkendelsesmæssigt ind i krydsfeltet mellem kritisk teori og filosofisk hermeneutik, det, som ofte kaldes kritisk hermeneutik. Grunderkendelserne er således et hermeneutisk perspektiv, at al forståelse finder sted gennem allerede eksisterende forudsætninger, at forståelse er sprogligt konstitueret, men stadigvæk et ontologisk og ikke et epistemologisk forhold, og at sociale fænomener, der underkastes analyse, er bærere af betydning og eksisterer i et felt, der er fyldt med allerede eksisterende fortolkninger og forforståelser. Disse grundlæggende forhold kombineres med den kritiske teoris erkendelse af, at ingen videnskab (eller samfundsarena) er værdifri, og at det derfor gælder om at afdække magtforhold og ideologisk dominerende påvirkninger inden for et givent felt, med henblik på at bidrage til at sætte ikke blot mennesket, men den pågældende (samfunds-)arena fri.

Karrierelæring: et begreb med muligheder og faldgruber

Jeg argumenterer i afhandlingen for, at vejledning i udskolingen i perioden fra 2003 til 2019 er gået fra styring gennem professionalisering og opbygning af institutionelle rum i UU-centre, kort sagt styring gennem (opbygning af) en fagprofessionalitet, til styring gennem tværprofessionalitet og en lovgivningsmæssig nedbrydning af institutionelle og professionelle rammer, der kunne modvirke dette, gennem oprettelsen af den kommunale ungeindsats. Det er mit argument, at netop karrierelæringsper-

spektivet egner sig til at understøtte denne udvikling, idet det her er lærernes og vejledernes fælles ansvar for karrierelæring og elevernes progression i forhold til valg- og karrierekompetencer, der kommer til at stå i centrum. Man bliver med karrierelæringsperspektivets inddragelse i vejledningsopgaven i udskolingen i højere grad fokuseret på opgaven med at sikre elevernes evne til uddannelsesvalg og -planlægning, snarere end at være fokuseret på, hvilken profession der bedst løser denne opgave.

Jeg diskuterer i afhandlingen på baggrund af forsknings- og udviklingsprojektet "Udsyn i udskolingen", hvordan karrierelæringsindsatser i udskolingen kan være med til at stimulere de deltagende elevs nysgerrighed ift. erhvervsuddannelse. Og at denne nysgerrighed genereret gennem karrierelæringsindsatser, der har udgangspunkt i virkelige og håndgribelige erfaringer med erhvervsuddannelser og jobs, kan være med til at udvide såvel uddannelsesmæssige som arbejdsmæssige perspektiver for eleverne.

Jeg viser endvidere, hvordan eleverne, der deltog i "Udsyn i udskolingen", oplevede en forandring i deres syn på erhvervsuddannelser og disses jobmuligheder i en mere positiv retning. Og at denne forandring synes at være baseret på den karrierelæringstilgang, som lærere og vejledere havde som udgangspunkt for planlægningen af projektaktiviteter med et fokus på forberedelse, efterbehandling og refleksion af mødet med ungdomsuddannelser og arbejdsmarked. Det får mig til at konkludere, at karrierelæringstilgangen

i vejledningen for eleverne i projektet "Udsyn i udskolingen" understøttede udviklingen af nysgerrighed og åbenhed i elevernes valgproces frem mod valg af ungdomsuddannelse.

Jeg argumenterer imidlertid også for, at dette skifte til en karrierelæringsorienteret tilgang ikke kommer uden udfordringer. Jeg peger på, at såvel karriereperspektivet som læringsperspektivet indeholder faldgruber. Karrierebegrebet på grund af udfordringen med dets mange betydninger, ikke mindst den hverdagslige betydning af vertikal opstigen og succes. Læringsbegrebet både på grund af udfordringen med læring som udtryk for individualisering og tilpasning, hvor karrierelæring risikerer at forstås som individuel konstruktion og som tilpasning til samfundsstrukturer. Og på grund af læringsbegrebets iboende tomme karakter som pædagogisk sprog, hvis ikke det forbindes aktivt til indhold og formål.

Professionsudvikling gennem forskningscirkler

Jeg peger i min afhandling på, hvordan vejledningsindsatsen i grundskolen har været under udvikling gennem politiske reformer siden vejledningsloven i 2003. Det overordnede mål har været stort set det samme i hele perioden: at sikre at unge kommer videre i uddannelses-systemet, så de med deres uddannelser i højere grad kan bidrage til at sikre samfundets økonomiske vækst og egen selvforsørgelse. Men blikket på, hvordan denne opgave løses bedst, har ændret

sig i perioden 2003-2019 frem mod en fokusering af de professionelle vejlederes opgaver til overordnet kollektiv vejledning og målrettet ungeindsatser for ikke-uddannelsesparate – og den øvrige vejledningsindsats for de uddannelsesparate unge i høj grad løftet af ikke-vejlederuddannede lærere.

Det er denne spændvidde i opfyldelsen af vejledningsindsatsen i grundskolen, mellem vejlederens og lærerens ansvar, som projektet "Udsyn i udskolingen" tog afsæt i. Formålet var at udvikle læreres og vejlederes professionelle kompetencer til sammen at løfte opgaven. Professionsudviklingen i "Udsyn i udskolingen" fandt sted gennem forskningscirkler, og jeg (og mine medforfattere) pointerer i bogen *Udsyn i udskolingen*, at netop denne forståelse af professionsudvikling blev valgt, fordi forskningscirklen betragtes som et ligeværdigt samarbejde mellem de deltagende forskere, lærere og vejledere. Det er i samspillet mellem forskellige former for viden, eksempelvis praktikernes praktiske erfaringer og forskernes teoretiske viden, at forskningscirklen fremkommer med ny viden og nye tilgange til forskellige problemstillinger.

Forholdet mellem potentiale og egentlig handling

Jeg argumenterer for, hvordan forskningscirklen er et potent rum for *co-generative learning* på tværs af fagligheder og kontekster, men ikke i sig selv garanterer organisatorisk læring og udvikling i deltagernes egne organisationer. Jeg argumenterer for,

hvordan deltagelsen i forskningscirklen for lærerne og vejlederne synes at understøtte en dobbelt bevægelse mellem generel teori og praksiserfaringer. De bliver i stand til at formulere en lokal teori for deres praksis, som kobler den generelle teori, repræsenteret ved forskerens deltagelse i forskningscirklen, med egne praksishandlinger. Jeg peger på den måde på potentialerne for udvikling af professionel teoretisering gennem deltagelse i forskningscirkler som en reel mulighed for professionsudvikling. Netop dette synes at have udviklet og styrket de deltagende læreres og vejlederes kompetencer til at varetage karrierelæringsaktiviteter i skolen og evne til at gøre dette som reflekterede praktikere, der kan stille spørgsmål ved grundlæggende antagelser.

Men jeg argumenterer også for, at professionsudviklingen set i kritisk-hermeneutisk perspektiv som et emancipatorisk spring i sig selv (blot) er et hypotetisk moment, fuldstændig afhængig af erfaring og handling i den konkrete, sociale situation. Hvis kun forskningscirkelarbejdet og ikke den sociale struktur, i hvilken de professionelle arbejder til daglig, understøtter et sådant emancipatorisk spring, forbliver det hypotetisk.